

Mirza Lišinović, doktorant / PhD candidate
Univerzitet u Sarajevu / University of Sarajevo
Fakultet političkih nauka / Faculty of Political Sciences

UDK 327 (470 : 497)(049.3)

**REFLEKSIJE VANJSKE POLITIKE RUSKE FEDERACIJE NA
MEĐUNARODNI POLOŽAJ ZEMALJA ZAPADNOG BALKANA¹**

**REFLECTIONS OF THE RUSSIAN FEDERATION FOREIGN
POLICY ON THE INTERNATIONAL POSITION OF COUNTRIES
OF THE WESTERN BALKANS²**

Sažetak

Tekst je prikaz knjige autora Envera Halilovića, „Postsovjetski geopolitički prostor i Balkan“ (Dobra knjiga, Sarajevo, 2012). Djelo je nastalo u vrijeme dok je autor obavljao dužnost ambasadora Bosne i Hercegovine u Ruskoj Federaciji sa rezidencijom u Moskvi. Dobro osmišljenim i korektno koncipiranim rukopisom autor je obuhvatio gotovo sve najvažnije aspekte aktuelne ruske pozicije i vanjske politike koja iz nje proizlazi. Od posebnog značaja za širu čitalačku publiku, pa i bosanskohercegovačko društvo u cjelini, su opservacije autora o ruskoj politici i njenom utjecaju na područje Balkana i Bosne i Hercegovine.

Ključne riječi: geopolitika, Rusija, Zapad, Azija, Balkan, Bosna i Hercegovina

Summary

The text is a review of Enver Halilović's book "Post-Soviet Geopolitical Space and the Balkans" (Dobra knjiga, Sarajevo, 2012) - a work that arose while the author performed the duty of the ambassador of Bosnia and Herzegovina to the Russian Federation with a residence in Moscow. With a well-designed and well-conceived manuscript, the author has encompassed almost all the most important aspects of the current Russian position and the foreign policy that emerges from it. Of particular importance to the broader reading audience, as well as to the Bosnian society as a whole, are the author's observations on Russian politics and its influence on the Balkans and Bosnia and Herzegovina.

Keywords: geopolitics, Russia, West, Asia, the Balkans, Bosnia and Herzegovina

¹ Prikaz knjige *Postsovjetski geopolitički prostor i Balkan* Envera Halilovića, Dobra knjiga, Sarajevo, 2012.

² Book review *Post-Soviet Geopolitical Space and the Balkans* by Enver Halilović, Dobra knjiga, Sarajevo 2012.

Knjiga je strukturirana u 11 poglavlja:

1. Geopolitika Ruske Federacije (u daljnjem tekstu: RF),
2. Etnopolitika RF na sjeveru Kavkaza,
3. Religija i politika u RF,
4. Konflikti RF,
5. Države bivšeg SSSR-a sa zamrznutim konfliktima,
6. RF i Srbija,
7. RF o nezavisnosti Kosova,
8. Činjenice odnosa RF prema BiH,
9. „Svjedočenja“ ruskih mirotvoraca o Bosni,
10. Nove ruske diplomatske inicijative na Srednjem Istoku i
11. EU i RF.

U uvodnim razmatranjima Halilović navodi kako je nakon raspada SSSR-a RF, u svojstvu njenog nasljednika, na međunarodnom planu zauzela mjesto stalnog člana Savjeta bezbjednosti UN-a i time utvrdila status države sa snažnim utjecajem na politička zbivanja u svijetu. U isto vrijeme dogodile su se velike svjetske, historijske, političke, ekonomske i druge društvene promjene, što je od ruskog rukovodstvazahtijevalo izgradnju i razradu nove koncepcije vanjske politike. Postepeno su se konstituirala dva glavna pravcaruske vanjske politike: uspostava i razvoj odnosa s bivšim sovjetskim republikama ili tzv. bližim novim susjedima i razvoj odnosa s vodećim državama kako Zapada, u prvom redu SAD-om i državama Evrope, tako i sa velikim državama Azije – Kinom, Indijom i Japanom. Odnosi RF sa novim nezavisnim državama na postsovjetskom prostoru determinirani su pitanjima i izazovima: uspostave političkih, ekonomskih i svih drugih međusobnih odnosa na novim osnovama, zaštite 25 miliona etničkih Rusa koji su ostali da u njima žive, te podjele nasljedstva nekada jedinstvene savezne države, prije svega, ogromnog vojnog potencijala uključujući raketno nuklearno naoružanje.

U osmišljavanju te nove strategije vanjske politike RF, prema Haliloviću, značajnu ulogu ima „evroazijstvo“ – kao značajan duhovno-politički pravac RF. Po ovoj koncepciji, ističe Halilović, „Rusija nije ni evropska ni azijska zemlja, odnosno ona je i jedno i drugo, samobitna cjelina koja sintetizira vrijednosti kako Evrope tako i Azije. Rusija je kako u prirodno-geografskom, geopolitičkom tako i u socijalno-kulturnom i svakom drugom pogledu centar Evroazije“ (Halilović 2012: 22). Savremeno rusko postsocijalističko evroazijstvo predstavlja i reprezentira ruski filozof Aleksandar G. Dugin, koji smatra da je „Rusija kontinent za sebe“. Prema Duginu, sadašnji

historijski moment je sukob globalizma (nosilac SAD) i antiglobalizma (nosilac Istok). Savremenoj, stvarno realnoj globalizaciji – nametanju cijelom svijetu zapadnih standarda ekonomskog, političkog, tehnološkog, informativnog i kulturnog života – Dugin suprotstavlja tzv. „humanističku globalizaciju“, koja dozvoljava raznolikost socijalno-političkih i ekonomskih sistema, ima pacifistički karakter i vodi ka nuklearnom razoružanju svih država, uključujući i SAD. Ruska vanjsko-politička i geostrateška orijentacija i zadaća treba biti, kaže Dugin, „stvaranje osovine prijateljstva: Rusija – Evropa, Rusija – islamski svijet, Rusija – Kina“ (objavljeno u: Halilović 2012: 23). Duginova sintagma „osovina prijateljstva“ je protivpojam sintagmi Džordža Buša „osovina zla“.

Ruska ocjena savremenih međunarodnih odnosa, analiza konflikata, sigurnosti i osnovnih opasnosti po mir i stabilnost u svijetu iznesena je 2007. godine u vanjsko-političkom dokumentu „Obzori vanjske politike RF“. Politički odnosi RF i Sjedinjenih Američkih Država (SAD) ocjenjuju se složenim zbog interesa SAD-a i njihove težnje da vladaju svijetom. S druge strane, odnosi s Kinom su „toliko dobri da na međunarodnom planu postaju važan faktor svjetske politike“ (ibidem, str.36.). Politika multipolarnosti, za koju se navodno zalaže RF, pretpostavlja i predviđa učešće više svjetskih političkih centara u kreiranju novog svjetskog poretka. U ovom dokumentu se skoro ništa ne govori o strategiji odnosa RF prema Balkanu, odnosno međunarodna uloga Balkana je svedena na obezbjeđenje evropske sigurnosti u energetici.

Sporazumom između Rusije, Bjelorusije i Ukrajine iz Minska 1991. godine nastala je „Zajednica nezavisnih država“. Naknadno su se Zajednici priključile druge države bivše republike SSSR-a: Armenija, Azerbejdžan, Gruzija, Kazahstan, Kirgistan, Moldavija, Tadžikistan, Turkmenistan i Uzbekistan. Zajednica ima više sporazuma o međusobnoj saradnji u različitim oblastima, ali od nastanka je kontinuirano u krizi i nikada nije realno zaživjela, neintegrirana je i neefikasna, ne nastupa jedinstveno u međunarodnoj zajednici. Opstanak Zajednice je prvenstveni interes Rusije, dok su ostale članice manje ili više zainteresirane. Za RF Zajednica je ne samo historijska činjenica već i ekonomski, politički i vojni interes. Potpisivanjem Povelje o međusobnoj saradnji Gruzije, Ukrajine, Azerbejdžana i Moldavije (GUAM) 2001. godine na Jalti je osnovana Organizacija za demokratiju i ekonomski razvoj. Organizacija je osnovana kao izraz težnje država članica da se udalje i oslobode ruskog utjecaja i monopola u oblasti energetskeg snabdijevanja. RF je u biti veoma nenaklonjena GUAM-u, čije članice jednoglasno rade u različitim

međunarodnim organizacijama i poduzimaju aktivnosti adekvatne interesima SAD-a i Evropske unije (EU), a ne Kremlja.

Deklaracijom o regionalnoj saradnji, koju su potpisali Turska, Gruzija i Azerbejdžan, sa ciljem poboljšanja saradnje u oblastima ekonomije, energetike, razmjene demokratskih iskustava, borbe protiv nelegalnih oblika trgovine i sl., ulazi se u tradicionalno rusku interesnu sferu na Kavkazu. RF je promptno reagirala, jer time slabi njen utjecaj u regionu, te izražava spremnost za saradnju sa državama Kavkaza. Države ovog regiona udaljavaju se od Rusije politički i privredno te orijentiraju prema Zapadu, sa čim se Rusija ne miri. Prostor Kavkaza je jedan od strateških, prije svega, energetskih ali i budućih putnih koridora između Azije i Evrope. Zapad nastoji učiniti sigurnim snabdijevanje prirodnim energentima i riješiti se prevelike zavisnosti od RF. Glavni put postizanja tog cilja je izvlačenje Kavkaza iz ruske dominacije, u čemu izgradnja novog gasovoda i naftovoda Baku – Tbilisi – Džežhan ima krucijalni značaj.

Optimisti ruskog međunarodnog značaja smatraju da na tihookeanskom geostrateškom pravcu RF nije došlo do ozbiljnih izmjena nakon završetka hladnog rata i da je to najperspektivniji pravac njenog ekonomskog jačanja, čiji rezultat će biti povratak Rusije na svjetsku političku scenu kao protivteža Zapadu. Prvim strateškim uspjehom u tom pravcu smatra se formiranje Šangajske organizacije za saradnju, koju čine Kina, RF, Kazahstan, Kirgistan, Tadžikistan i Uzbekistan. RF i Kina imaju dugu historiju pograničnih sukoba. Krajem prošlog stoljeća Kinezi su započeli aktivno naseljavanje i asimilaciju Mongolije i Ujgura, rejona na granici između Kine i Kirgistana, te ruskog Dalekog istoka. Sada je to područje veoma zavisno od Kine. Rusko primorje, Usurijski i Habarovski kraj, faktički su postali kineski plijen, čak da to Rusi nisu ni primijetili. Neki analitičari u RF smatraju da su Kinezi već asimilirali ova područja.

Između RF i Zapada na djelu je nova vrsta međusobnog geostrateškog rivalstva, koje se negativno odražava na zemlje Balkana kao sferu obostranog interesa i želje za dominacijom. Proces integracije ovog dijela Evrope u EU, pored izražene nespremnosti samih balkanskih država, zavisi od odnosa Zapada i RF. Zapad nije još u sebe integrirao ovaj prostor, a RF se nije odrekla svog utjecaja koji je ovdje imala posljednja dva stoljeća. Evropska unija je već ostvarila geoekonomsku premoć i ovladala važnim geostrateškim rejonom – „baltičko-crnomorskim prevojem“ i na putu je da ostvari svoj cilj i na Balkanu. Istovremeno, Balkan je Rusiji blizak u etničkom, kulturnom, historijskom, ideološkom i političkom smislu te predstavlja veoma pogodan prostor očuvanja i jačanja njenog interesa u

Evropi. Kroz energetska ulaganja Rusija jača svoje pozicije ali podiže i svoje ekonomske i političke akcije u Evropi preko Balkana.

Prije više od sto godina Halford Mackinder, izlažući svoju geopolitičku teoriju o Evroaziji kao „centru svijeta“, izrekao je poznatu tvrdnju da teritoriji na istoku i sjeveru od Kaspijskog mora mogu postati „geografska osa historije“. Značajan dio te teritorije pripada savremenom Uzbekistanu i Azerbejdžanu, koji su postali energetske faktor u svijetu. Očito je nadmetanje velikih sila za kontrolu ogromnih rezervi nafte i gasa oko Kaspijskog mora. Većina nafte i gasa ovog regiona ide kroz ruske naftovode, dok Alex Alexijev upozorava da autokratska Rusija, ako postigne monopol nad prirodnim energentima regiona, u stanju je da nametne svoju političku volju svijetu. Istovremeno, otvaranje direktnog pristupa energentima preko regiona Crnog mora je prirodni osnov zajedničke politike i energetske sigurnosti SAD-a i EU.

Političko ustrojstvo Ruske Federacije je konfliktno. Osnova konflikta ruskog federalizma nije isključivo u odnosu „centar – federalne jedinice“. Sama struktura i nomenklatura je potencijalni izvor dodatnih konflikata. RF ima 89 subjekata: 21 republiku, 6 krajeva, 49 oblasti, 1 autonomnu oblast, 2 grada feder.značaja i 10 autonomnih okruga. Ne postoji jedinstven princip po kojem se formiraju federalni subjekti. Aktualiziranjem pitanja statusa nepriznatih samoproglašanih republika: Abhazija, Južna Osetija, Pridnjestrovlje, došlo je do pogoršavanja političkih odnosa Rusije sa Gruzijom i Moldavijom, posebno sa Gruzijom, gdje politička kriza dobija internacionalni karakter. Savjet bezbjednosti UN-a je u oktobru 2006.godinedonio Rezoluciju o „zamrznutim konfliktima“ bivšeg SSSR-a. Predsjednik Gruzije Sakašvili oštro je kritizirao ruski odnos prema Gruziji, ustvrdivši da RF potiče separatizam Abhazije i J.Osetije kako bi ih anektirala i založio se za hitnu zamjenu ruskih mirotvornih snaga u ovim samoproglašenim republikama snagama UN-a. Ključno pitanje političkih odnosa RF i Moldavije je politički status Pridnjestrovlja, federalne administrativne jedinice Moldavije, u kojoj stanovništvo čine Moldavci, Ukrajinci i Rusi. Odnosi RF i Moldavije su dosta hladni. Moldavija i Organizacija za evropsku sigurnost i saradnju (OSCE) zahtijevaju hitnu evakuaciju ruske vojske iz Pridnjestrovlja. Ruske vlasti odbijaju povlačenje svojih vojnih snaga iz Gruzije i Moldavije. Bez obzira na česte političke susrete i međusobne posjete između RF i Ukrajine, međusobni odnosi država su zahladnjeli. Razlog tome je činjenica da Ukrajina težistupanjuu evropske i euroatlantske integracije i organizacije. Rusija se agresivno protivi aplikaciji Ukrajine da uđe u sastav NATO-alijanse. Vladimir Putin je izjavio: „Ukrajina nije realna nacija, većinu teritorije joj je dala Rusija i prestat će da

postoji kao država ako se pridruži NATO-u“ (izjava Vladimira Putina, data 6.4.2008.godine u Sočiju, objavljeno u: Halilović 2012: 186).

Oficijelno Srbija je strateški partner RF na Balkanu, preko koga RF nastoji da ostvari regionalni ali i širi politički utjecaj. U decembru 1998.godine RF i Jugoslavija potpisale su Protokol o vojno-tehničkoj saradnji u oblasti odbrane. U tom kontekstu može se posmatrati i rusko viđenje odnosa Srbije i bosanskohercegovačkog entiteta Republika Srpska (RS), odnosno rusko podržavanje RS-a kao političkog faktora na Balkanu. Mnogo je činjenica, piše Halilović, koje dokazuju pristrasnost u podršci srpskoj politici: „RF je podnijela zahtjev za zatvaranjem Haškog tribunala; za smrt S.Miloševića okrivljuju Haški tribunal; Rusija je vlasnik cjelokupne naftne industrije Srbije; gasovod 'južni tok' ide preko Srbije; ruski naučni i vojni eksperti u funkciji odbrane na suđenju srpskim oficirima na Međunarodnom sudu pravde u Hagu“ (ibidem, str. 196).

Stavovi RF i Sjedinjenih Američkih Država (SAD) o rješenju pitanja političkog statusa Kosova su potpuno suprotni. RF smatra da do rješenja treba doći strpljivim, vremenski neograničenim razgovorima, iznalaženjem rješenja koje je prihvatljivo za Beograd i Prištinu, dok SAD smatraju da do rješenja treba doći na Savjetu bezbjednosti UN-a, a na osnovu prijedloga izaslanika UN-a za Kosovo Martija Ahtisarija. Rješenje „nezavisno Kosovo“, što je neprihvatljivo za Srbiju, RF naziva presedanom međunarodnih odnosa, čime jača svoje aspiracije na „zamrznute konflikte“ u Gruziji i Moldaviji. Kako se Zapad odlučio za političku nezavisnost Kosova, Halilović smatra da je realno pretpostaviti rusko zaoštavanje pitanja statusa RS na štetu Bosne i Hercegovine (BiH). Ruska strana tumači Dejtonski mirovni sporazum veoma restriktivno po BiH, ne podržavajući integracione procese i jačanje funkcionalnosti državnih organa vlasti. Kao garant Daytonu i članica Upravnog odbora Vijeća za implementaciju mira, protiv se upotrebi „bonskih ovlašćenja“ u svrhu prilagođavanja BiH eurostandardima, a donošenje Zakona o Memorijalnom centru Potočari smatra oduzimanjem dijela teritorije RS bez njene saglasnosti. Stalno se zalaže za ukidanje Ureda visokog predstavnika (OHR) i zatvaranje Međunarodnog tribunala u Hagu. Istovremeno RF kontinuirano ima tolerantan odnos i visok nivo razumijevanja srpskog separatizma u BiH.

Početak XXI stoljeća, u novoj globalnoj geopolitičkoj situaciji, nastaloj nakon pobjede ekonomske nad političkom ideologijom, zemlje Zapadnog Balkana i Kavkaza su još uvijek u stanju čekanjarješavanja svog političkog statusa.